

CEZA VE CEZA İNFAZI MİLLETLERARASI ONİKİNCİ KONGRESİ

(La Haye, 14 - 19 Ağustos 1950)

Doçent Dr. Nurullah Kunter

Çalışma tarzı — Merasim faslı — Sanığın hükümden önce muayenesi —
Psikiyatrik tedavi — Mahkûmların tasnifi — Açık Cezaevleri — İhtiyati
suçluların tedavisi — Mahkûmların çalıştırılması — kısa hapis cezaları —
Şartlı salıverilme — Adli sicil — Genç suçluların infaz sistemleri — Çocuk
mahkemeleri — Büyük suçluların tedavisi.

Çalışma tarzı

Ceza ve Ceza İnfazı Milletlerarası Onikinci Kongresi, bu senenin Ağustos ayında La Haye şehrinde toplanmıştır. Bu kongre, Bern'deki Ceza ve Ceza İnfazı Milletlerarası Komisyonunun tertip edegeldiği büyük kongreler serisinin maalesef son halkasını teşkil edecektir. Filhakika bu Milletlerarası Komisyonun, Birleşmiş Milletler teşkilâtı içine girmesi ve bu suretle müstakil mevcudiyetini kaybetmesi bahis mevzuudur. 1872 Londra kongresinden beri, ilk önceleri gayrimuntazam fasılalarla (1878 Stockholm, 1885 Roma), daha sonraları, harp yılları hariç, beş senelik fasılalarla (180 Saint Pétersbourg, 1895 Paris, 1900 Brüksel, 1905 Budapeşte, 1910 Vaşington, 1925 Londra, 1930 Prag, 1935 Berlin ve nihayet 1950 La Haye) tertiblenen 12 kongre, başka hiç bir şey yapılmamış olsaydı bile, komisyonun adının Ceza ve Ceza İnfazı tarihinde şerefle anılmasına kâfi gelecektir.

La Haye kongresi, beşinci kongreden beri mutad olduğu üzere, her biri üçer meseleyi müzakere eden, dört şube (section) ihtiva etmek üzere tertip edilmiştir ve yine anane icabı, birinci şube cezaî mevzuata,

ikinci şube infaza, üçüncü şube önlemeye, dördüncü şube de çocuklara taallük eden meseleleri mevzu olarak almıştı.

Nizamnamesine göre, kongreye hükümetlerin resmî delegeleri, üniversite hocaları, hâkimler, avukatlar, ilgili Bakanlıkların ve cezaevlerinin yüksek memurları iştirak edebilirlerdi. Türkiye Hükümeti, tahsisatsızlık yüzünden iştirak edemediğinden bizim resmî delegemiz mevcut değildi¹. Yalnız İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Kriminoloji Enstitüsü, bu mühim kongrede kendilerini Ord. Prof. Tahir Taner ile Doçent Nurullah Kunter tarafından temsil ettirmeği kararlaştırmışlardı. Sayın hocamız Taner'in mazereti dolayısıyla maalesef iştirak edememesi hesabına, kongrenin yegâne Türk delegesi olmak şerefi bize düşmüş bulunuyordu.

Hükümetimizin Ceza ve Ceza İnfazı Milletlerarası Komisyonunda âza bulunmaması sebebiyle, Türkiye kongrenin raporlar göndermek şeklinde tecelli eden hazırlık mesaisine resmen davet edilmemiş, bu itibarla milli raporlar verilmemiştir. Mamafih, komisyon umumî kâtibliğinin şahsımıza vaki hususî müracaatı üzerine, kongre gündemine giren meselelerden bazıları müvacehesinde Türkiyenin durumunu bildiren bir rapor hazırlamış ve kongreden iki ay önce takdim etmiş bulunuyorduk. Bastırılarak, milli raporlarla birlikte bütün kongre âzalarına dağıtılan ve ileride kongre faaliyetini gösteren zabıtnamelerde neşredilecek olan bu raporumuzda, birazdan tafsilâtile arzedeceğimiz meselelerden, açık cezaevlerine, cezaevlerindeki mahkûmları çalıştırma teşkilâtına ve nihayet adli sicille taallük eden hususlarda memleketimizin durumu izah edilmiş bulunuyordu.

Aralarında Türkiye dahil olmak üzere, 34 Devlete² mensup 450 ye yakın delegenin iştirak ettiği bu kongrenin resmî dili olarak Fransızca

1) Aynı tahsisatsızlık yüzünden Paristeki Kriminoloji kongresine de Türkiyenin resmen iştirak edememesi bahis mevzuu idi. İstanbul ve Ankara Hukuk Fakültelerinin ve Kriminoloji Enstitülerinin bu kongreye gönderdikleri mümessillere, ayrıca hükümeti temsil salâhiyeti de verilmek suretiyle, Türkiyenin Kriminoloji Kongresine resmen katılması temin edilmiştir.

2) Bunlar arasında resmen iştirak eden Devletler şunlardır: Arjantin, Avusturya, Belçika, Birleşik Amerika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İran, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, Japonya, Kolombiya, Kûba, Lüksemburg, Mısır, Monako, Norveç, Portekiz, San Domingo, San-Salvador, Şili, Vatikan, Venezüella, Yeni Zelanda, Yunanistan.

ve İngilizce kabul edilmişti. Bir lisanla yapılan konuşmalar derhal diğer lisana tercüme ediliyor, sözlerin âletler vasıtasile tesbiti suretile zabıt tutuluyordu.

Kongrenin faaliyetinin esaslı kısmı şubelerde cereyan etmiştir. Her şubenin gündemine giren meseleler hakkında verdiği kararlar, Genelkurula sunulmuş, fakat gerek şubelerde esaslı tetkikat yapılmış olması, gerek Genelkurula ayrılan vaktin mahdut bulunması ve nihayet şube kararlarında tadilât tekliflerinin Genelkurulda nazara alınması için 20 imzayı ihtiva etmesi lüzumu hakkındaki hüküm sebepleriyle, Genelkurulda fazla bir faaliyet görülememiş, şubelerin kararları pek az tadilâta uğramıştır. Biz, önce takdim etmiş olduğumuz raporun daha ziyade infaz meselelerine taallük etmesi hasebile, ikinci şubede çalıştık. Bu itibarla diğer şubelerin mesaisine memleketimizden katılan olmadı. Bu vesile ile, milletlerarası kongrelerde sesimizi duyurmak istiyorsak, her şube veya komisyona en az bir kişi düşecek şekilde iştirak edilmek lâzım geldiğini belirtmek isteriz.

Kongre gündeminde, on iki meselenin müzakere ve karara bağlanmasından başka, iki de konferans vardı. Mevzuu «tatbii ceza hukukunun meseleleri ve bu mevzuda yeni temayüller» olan birinci konferans, Brüksel Üniversitesi Ceza Hukuku Profesörü ve Belçika Adalet Bakanlığı umumî kâtibi Paul Cornil tarafından verilmiştir. İkinci konferansı Polonya Yargıtayı Başkanı Rappaport verecekti. Kendisinin sıhhi sebeplerle kongreye iştirak edememesi üzerine Birleşik Amerika Adalet Bakanlığı Cezaevleri Müdürü J. V. Bennett'den rica edilmiş ve o da Birleşik Amerikada cezaevleri federal sisteminin teşkilâtı ve meseleleri hakkında çok alâka uyandıran bir konferans vermiştir.

Kongre âzaları ayrıca Hollanda ve Belçikadaki bazı infaz müesseselerini de tetkik etmek fırsatını bulmuşlardır.

Merâsim faslı

Kongre 14 Ağustos 1950 tarihine rastlayan pazartesi günü saat 10 da, Ceza ve Ceza İnfazı Milletlerarası Komisyonunun Başkanı Sanford Bates tarafından Binnenhof denilen ve Hollanda tarihinin en mühim hâdiselerinin içinde cereyan ettiği tarihi binanın Şövalyeler salonunda açılmıştır. Hollanda hükûmetine ve mahalli tertip komitesine teşekkür eden Baş'tan, Birleşmiş Milletler ile komisyon arasındaki münasebetlere temas etmiş ve suçların önlenmesi ve suçluların tretmanı sahasındaki faaliyetin devamı lüzumuna işaret eylemiştir. Söz alan Hollanda Adalet

Bakanı Dr. A. A. M. Struyken, evvelki kongrelerden kısaca bahsetmiş ve Hollanda hükûmetinin en samimi dileklerini sunmuştur. Komisyonun ikinci reisi Schlyter'in teklifi ile kongre fahri riyasetine Hollanda Başsavcısı Dr. J. P. Hooykaas ve başkanlığına Birleşik Amerika delegelerinden olan Komisyon Başkanı Bates, umumî kâtibliğine de komisyon umumî kâtibi olan Thorsten Sellin seçilmiş ve fahri başkanın ancak merasim celselerinde riyaset etmesi kabul olunmuştur.

Fahri başkan Hooykaas riyaset mevkiine geçmiş, teşekkür eylemiş ve kongre âzalarının Hollandada iyi bir vakit geçirmelerini temenni etmiştir. Başkanın teklifi üzerine Ceza ve Ceza İnfazı Komisyonunun bütün âzaları ile resmi heyetlerin başkanları reis vekili olarak seçilmişlerdir. Dört bölümün başkanları, önceden komisyon tarafından âzaları arasından seçilmiş bulunmakta idi. Kongre her bölüm için Hollanda, İngiliz ve Fransız dillerinden üçer kâtip de seçmek suretile bölümlerin bürosunu tamamlamış ve açılış merasimi bu suretle sona ermiştir.

Kongre 19 Ağustos cumartesi günü kapanmıştır. Genelkurulda son karar verildikten sonra kapanış merasimine geçilmiş, Hollanda Adalet Nazırı, hükûmetinin kongre mesaisine verdiği ehemmiyeti belirtmiş, Komisyon ve Kongre Başkanı Sanford Bates'a Hollanda Kraliçesi Juliana'nın verdiği Orange-Nassau nişanının Grand Officier rütbesine ait madalya ve kordelâyı takmıştır. Bates'in teşekkürlerinden sonra fahri başkanın teklifi üzerine, kongre heyetini kabul eden Hollanda Kraliçesine teşekkür telgrafı çekilmesine, Hollanda Hükûmetine, Adalet Bakanına, kongre âzalarını ağırlayan La Haye ve Amsterdam belediyelerine, kongre reisine, raportörlerine, bölüm başkan ve kâtiplerine, umumî kâtibine, mahalli komitesine ve tercümanlara teşekkür olunmasına karar verilmiş ve saat 13.15 te alkışlarla kongre kapanmıştır.

Merasim faslını kapatıp kongrenin ilmi mesaisine geçmeden önce, kabul merasimlerinden de kısaca bahsedelim. Hollanda Kraliçesi Juliane ve eşi Prens Bernhard kongre komitesini kabul etmiş, Hollanda Hükûmeti resmi delegelere bir ziyafet vermiştir. La Haye ve Amsterdam Belediyeleri bütün kongre âzalarını şöhirlerinin dünyaca meşhur müzelerinde kabul etmişler ve ağırlamışlardır. Belçika infaz müesseselerinin gezilmesine tahsis edilen «Belçika günleri» esnasında Belçika Hükûmeti çok büyük misafirperverlik göstermiş, Hükûmetin Brükseldeki resmi ziyafetini, yerine göre ceza evlerinde veya otellerde verilen ziyafetler takip etmiştir.

BİRİNCİ MESELE

Suçlunun ihtiyaçlarına uygun bir müeyyideyi seçmesinde hâkîme yardım gayesile hükümden önce sanığın muayenesi kabul olunmalıdır?

Komisyona, bugün cezaî müeyyidenin gayesinin suçluyu yalnız cezalandırmak olmadığı ve imkân nisbetinde suçluyu ıslâh etmek gayesi de güdüldüğü umumiyetle kabul olunduğuna göre ceza dâvasının ananevi şeklinde de bir değişiklik bahis mevzuu olması gerektiğini düşünerek, tertip ettiği kongrenin cezaî mevzuata taallük eden birinci şubesinin gündemine ilk mesele olarak «sanığın hükümden önce muayenesi» meselesini koymuş bulunuyordu. Müeyyide suçlunun şahsiyetine uyacağına göre, suçlunun şahsiyetini meydana çıkaracak bir muayeneye ihtiyaç olduğu aşikârdır. Mamafih bu muayenenin, umumî önleme vazifesini de gören hükmü geciktirmemesi de icap etmektedir.

Harvard Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Profesörü Sheldon Glueck, 12 millî rapora dayanan umumî raporunu kongreye sunmuştur. Bu mühim raporu şöylece hülâsa edebiliriz :

«Raportörler meselelere, beklenildiği gibi, müsbet cevap vermek hususunda ittifak etmişlerdir. Hattâ bir çok raportörler, hükümden önce muayenenin, Ceza Kanununun başlıca gayesi gerek ferdi ve gerek heyeti umumiyeyi korkutmak maksadile ızdırıp verici bir cezaya çarptırmak olduğu fikrine bağlı kalırsa dahi, faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Mamafih, meselenin esası hakkındaki bu ittifaka rağmen, mevzula az çok alakalı bazı meseleler üzerinde görüş farkları meydana çıkmıştır :

a) Hangi vak'alarda hükümden önce muayene lâzım geldiği hususu her raporda açıkça gösterilmiş değildir. Bazıları siyasî ve âdi suçlar arasında tefrik yapmak ve hükümden önceki muayeneyi şahsa ve mala karşı işlenen âdi suçların faillerine hasrettirmek istemişlerdir. Âdabı umumiyeye karşı işlenen suçların faillerinde psikopatolojik bir alâmet görülmesi bile, psikiyatrik bir muayeneden geçirilmesini isteyenler de vardır. Âdi suçlarda ideal, hemen her hâdisede suçlunun şahsiyetini öğrenmeği icap ettirir. Fakat muayenenin sebep olacağı masrafla, ceza dâvasını haksız yere uzatma ihtimalleri, mahkemelerin çeşitli salâhiyetleri gibi sebepler, mühtelif memleketlerde çeşitli hal suretlerine yol açacaktır. Bunun için hükümden önceki muayenenin şumulünden ziyade prensip meselesi üzerinde durulmak muvafık olacaktır.

b) Hükümden önceki muayenenin, ceza dâvasının hangi safhasında başlaması lâzım geleceği noktasında da ihtilâf vardır. Bazıları yalnız hüküm ve tretman bakımından değil, fakat bizzat dâva bakımından bir muayenenin lüzumu üzerinde ısrar etmişlerdir. Fakat ekseriyet, hüküm için lüzumlu bir muayene mefhumunu kabul eylemiştir.»

Muayenenin şumulünü ve muhtevasını tetkik eden Sheldon Glueck, hülâsaten, şöyle demektedir :

«Bu bahiste şu üç mesele ileri sürülmüştür :

a) Muayene neticesi verilecek raporun, muhakemenin gerektirdiği basit bir tasnif hususunda mı kullanılacağı, yoksa ileride infaz idaresi tarafından tatbik olunacak tretman bakımından tafsilâtlı bir plân şeklinde mi olacağı meselesi karşısında bulunmaktadır. Bu meselenin halli, mahallî ihtiyaçlara ve şartlara göre farklı olacaktır. Suçluya en iyi teşkilâtlandırılmış bir tretman tatbikine imkân yoksa, muayenenin daha fazla derinleştirilmesine de mahal yoktur.

b) Hükümden önceki muayenenin mevzuu meselesinde muhtelif fikirler ileri sürülmüştür. Suçlunun şahsiyeti ile bağlı kalınmayıp, suçlunun içtimaî muhitini de ele almak lüzumunu ileriye sürenler olmuştur.

c) Müeyyidenin şahsileştirilmesinin hâkime mi yoksa infaz memurlarına mı bırakılması lâzım geleceği meselesi de ele alınmıştır. Ferdi hakların himayesi bakımından bir teminat olmak üzere mahkemeye salâhiyet tanınması fikrinde olanlar bulunduğu gibi, suçluluğu tayininin ananevî mahkemeye ait olmasını fakat tretmanın yerini, müddetini ve mahiyetini tayin hususunun mahsus hâkimlere veya mütehassıslara bırakılmasını ileri sürenler de vardır. Bu mesele 1935 Berlin kongresinde de ele alındığı ve hükümden önceki muayenenin lüzumu meselesine tesir etmediği için üzerinde durulmamalıdır.»

Üzerinde herkesin ittifak ettiği esas meselenin doğurduğu tâlî meseleleri tetkik eden Umumî Raportör, hülâsaten, şöyle demektedir :

«Hükümden önce muayeneyi kabul edince, takibatta bazı meselelerle karşılaşılacaktır. Ananevî sistemde hâkimin elindeki müeyyideler ve imkânlar pek azdır. Hâkime müddetsiz hüküm vermek salâhiyeti ve cezalandırıcı, ıslâh edici, terbiye edici, şifa verici ve cemiyete emniyet verici tedbirlerden birini almak imkânı tanındığı zaman asıl şahsileştirme güçlüğü başlar ve şu birinci tâlî mesele karşısında kahrız : Suçlunun ihtiyaçları nasıl tayin edilmelidir? Bir diğer tâbirle şahsileştirmeden ne kasd olunmaktadır? Bugüne kadar şahsileştirmek veya ferdileştirmek mevzuunda çok söz söylenmiş olmasına rağmen meselenin esası ve

teknîği üzerinde durulmuş değildir. Şahsileştirme tekniği bu meselenin can alacak noktasıdır. Müeyyideyi ferd'leştirmek, ferdi tanımak, diğer ferdlerle benzerliklerini ve ayrılıklarını tesbit etmek, mazide aynı karakteristiği taşıyan ferdlere tatbik olunan müeyyidelerin neticelerini tetkik eylemekle kabil olabilecektir.

İkinci tâli mesele de şudur : Şahsileştirmek bakımından, hangi âmillerin mahkûmiyet bakımından daha mühim olduğunu tayin hususundaki hâkimin baş vurabileceği bir âlet varmıdır? Bazı Amerikalı kriminologlar ve bu arada Umumî Raportör ve eşi bu suale müsbet cevap vermektedirler ve bu âleti «keşif ve tahmin cetveli» diye adlandırmaktadırlar³.

Umumî Raportörün izahatından sonra, şubede hararetli münakaşalar olmuş ve bilhassa hangi hallerde muayeneye lüzum olduğu meselesi ele alınmış, usul meselelerinin ehemmiyeti belirtilmiş ve kanunları tadil ihtimalleri gözden geçirilmiştir. Münakaşalar salı sabahı da devam etmiş, cuma sabahı kısa bir müzakereden sonra tahrir komitesinin hazırladığı metin, üçüncü maddedeki ufak bir tadilat müstesna, aynen kabul edilmiştir. Aynı gün öğleden sonra toplanan Genelkurulda da şubenin kararı aynen ve ittifakla kabul edilmiş, fakat Arjantin delegesi Molinario'nun teklifi de şube kararının yeni bir maddesini teşkil etmek üzere ekseriyetle kabul olunmuştur. Bu suretle kongrenin «hükümden önceki muayene» meselesi hakkında verdiği kararın metni şu şekli almıştır :

1 — *Bugünkü cezaî adalet teşkilâtı bakımından, cezanın hükmedilmesine, infaz tertmanı ve salverme usullerine esas olmak üzere hükümden önce verilecek ve yalnız suçun içinde işlendiği şartlara değil, fakat suçlunun bünyesine, şahsiyetine, karakterine, sosyal ve kültürel mazisine taallük edecek bir rapora büyük bir ihtiyaç vardır.*

2 — *Rapor ve anket, hâkimin makul bir karar alabilmesini sağlayacak malûmatı ihtiva edecek kadar geniş ve derin olmalıdır⁴.*

3) Umumî Raportör raporunda, karısıyla birlikte neşrettikleri şu eserlere, sık sık atıflar yapmaktadır : Glueck, Sheldon and Eleanor T., *500 Criminal Careers*, 1930; *One Thousand Juvenile Delinquents*, 1934; *Juvenile Delinquents Grown Up*, 1940; *Criminal Careers in Retrospect*, 1948; *Unraveling Juvenile Delinquency*, 1950.

4) Teklif edilen metinde ikinci madde şu şekilde yazılı idi : «Rapor ve anket, mevcut müeyyideler (ceza yahut tedbir) arasından makul bir tercih yapmaya imkân verecek malûmatı hâkime temin edecek kadar geniş ve derin olmalıdır».

3 — *Bu mevzuda muhtelif memleketlerin kriminologlarının keşif ve tahmin cedvelleri vesaire gibi teşhis metodlarını inkişaf ettirecek araştırmalar yapmaları temenni olunur.*

4 — *Ceza dâvalarına bakan hâkimlerin yetiştirilmesi sırasında kriminoloji tedrisatına da yer verilmesi temenniye şayandır.*

5 — *Lâtin hukuku memleketlerinde, sanığın muvakkat serbestisine kanunun müsaade ettiği hallerde şahsî muayene ihtiyarî olmalıdır. Kanun sanığın muvakkat serbestisine müsaade etmediği takdirde, sanığın şahsî muayenesi mecburî olacaktır⁵⁾.*

İKİNCİ MESELE

Psikiyatri ilminden, gerek bazı mahbusların tabii tretmanı, gerek mahkûmların tasnifi ve infaz rejiminin şahsileştirilmesi bakımlarından, cezaevlerinde nasıl istifade edilmelidir?

1933 Ceza Kanunu ile cemiyet için tehlike teşkil eden deli ile akıllı arasındaki psikopatları, cinsî anormalleri gayrimuayyen müddetle hususî müesseselere koymak imkânını kabul etmiş olan Danimarkada psikopat suçlara mahsus bir şifa evinin on beş senedenberi başhekimisi olan Umumî Raportör Georg Stürup on bir millî rapora ve şahsî tecrübelerine dayanarak hazırladığı raporunu birinci şubede izah etmiş, söz alan hatipler, neticelerde ittifak ettiklerini belirtmişler ve şube şu karara varmıştır :

1 — *Infaz psikiyatrisinin gayesi, psikiyatr ile sair infaz elemanlarının işbirliği yapması suretile ferd olarak nazara alınan mahkûmlar hakkında daha tesirli bir tretman tatbik ve müessese dahilinde ruhî durumu ıslâh etmek ve bu yolla tekerrür ihtimallerini azaltmak ve aynı zamanda cemiyetin daha iyi bir şekilde korunmasına sağlamaktadır.*

2 — *Haklarında psikiyatrik tretman tatbik olunması gereken, aksi takdirde içtimaî hayata yeniden uydurulmaları ihtimali zayıflıyacak olan şahıslar şunlardır :*

5) Genelkurul, ekseriyetle kabul ettiği Molimario teklifinin yeni bir madde olmasını kararlaştırmış, fakat numarasını tesbit etmemiştir. En son kabul edildiği ve resmî nihai metinler henüz nesredilmediği için, biz besinci madde olarak göstermeği tercih ettik.

a) Aklen anormal olduğu kabul olunan mahkûmlar,

b) Aralarında disiplin bakımından müsşkülât arzeden mahkûmlar da dahil olmak üzere, belki yalnız nisbeten kısa devreler için hususi bir tretmana ihtiyaç gösteren normal ile anormal arası şahıslar.

c) Ceza evi hayatının tevlit ettiği oldukça vahim sarsıntılardan muztarip olan mahkûmlar.

3 — Mahpusların hususi tretmanları için tasnif edilmeleri, meselâ aklen zayıflar veya karakteroloji bakımından anormaller gibi gruplara ayrılmaları faydalı ve şayanı tavsiyedir. Karakterolojik bakımından anormal mahkûmların tretmanı için, buna mahsus müessesenin ancak mütecanis ve iki yüzü geçmeyen mahkûmlarla meşgul olacak şekilde teşkilâtlandırılması lâzımdır. Tretmanın önceden müddet tayini suretile tahdid edilmemesi ve hürriyeti tahdidin nihayete ermesinin tretmanın da nihayete erdiği mânasına gelmemesi kat'î ehemmiyeti haizdir. Tretman tatbikine, serbest bırakmadan sonra da, cemiyete uygun bir intibak temin edilinceye kadar devam edilmelidir. Mahkûmların serbest bırakılmasından sonra psikiyatrik ve sosyal tretman imkânları derpiş edilmesi temenniye lâyıktır.

4 — Gruplarla tedavi dahil olmak üzere, psikoterapi ve şok tretmanı gibi psikiyatrik tretmanın umumî metodları, müessese dahilindeki hayat ve çalışma şartları nazara alınmak suretile, suçlulara faydalı bir surette tatbik olunabilir. Anormal mahkûmlar için vasıtalı tretman şekillerine baş vurulması ve muayyen şekilli reaksiyonlar istemeğe teşebbüs edilmemesi zarurîdir. Mahkûmun doğrudan doğruya ve fiilî bir şekilde işbirliği yapması büyük bir ehemmiyeti haizdir ve hakkınca tretman tatbikine muvafakati, muvaffakiyet için esaslı bir şarttır. Mahkûmun bu işe kendiliğinden razı oluşu, haklı olduğunu umumî emniyet mülâhazaları ile isbat etmiş olan, müddeti tayin edilmemiş ceza sisteminde daha kolaydır. Mahkûmun serbest bırakıldığı takdirde cemiyet için zararlı olabileceği her hâdisede, müddetin tayin edilmemesi usulüne baş vurulmalıdır.

5 — Psikiyatrin yardımı, mahkûmların tasnifi ve cezaevi personelinin yetiştirilmesi bakımından çok esastır. Evvelce tamamen anormal diye tasnif edilen mahkûmlarda müşahede olunan spontane asabî reaksiyonlar meselesi ile birlikte umumî tasnifin meydana çıkardığı şahsiyet meselelerinin hususi tretmanları, ancak infaz müesseseleri içinde psikiyatrik merkezler kurulduktan ve adli psikiyatride tecrübe sahibi

psikiyatrlar devamlı olarak istihdam edilmeğe başladıktan sonra tatbik olunabilecektir.

Psikiyatrik tretmanın şekilleri, bir memlekette yahut bahis mevzuu mahaldeki umumî infaz tretmanının inkişaf derece ve mahiyetine ve mevcut psikiyatrların adedine bağlıdır.

6 — *Psikiyatr, bizzat kendi çalışması ve diğer personelle yaptığı işbirliği sayesinde, ferdi tretmanı bir hakikat haline getirebilir. Psikiyatr nasihatlerini verir ve tavsiyelerde bulunurken, hakikaten rastladığı ferdi hâdiselerin dikkatli bir tahliline dayanmalı ve mevzuunu dogmatik bir şekilde izahtan çekinmelidir.*

Genelkurulda müzakere sırasında yapılan iki tadil teklifinden biri geri alınmış ve diğeri reddedilmiş ve neticede şubenin yukarıki kararı ittifakla kabul olunmuştur.

ÜÇÜNCÜ MESELE

Infaz müesseselerinde mahkûmların tasnifi hangi esaslara istinad etmelidir?

Bu mesele hakkında mevcut 12 milli rapora istinaden raporunu hazırlamış olan Amsterdam asliye hâkimlerinden Dr. N. Muller, birinci şubede, tasnif zaruretinde ittifak edildiğini belirterek tasnifin fayda ve mahzurlarını, kıstaslarını, şahsileştirme ile olan münasebetlerini, tasnifi yapacak şahısları ve dayanacağı esasları izah etmiştir. Söz alan hatipler bilhassa, bir grup içinde iyi ve kötü unsurların bir arada bulunmasının iyi ve kötü taraflarını belirtmişler, suç sebepleri ve tretman neticeleri hakkındaki malûmatımızın kifayetsizliği karşısında tasnifin ifrata vardırılmasının mahzurlu olduğunu söylemişler, tasnif ve ayırma merkezlerinde müşahede usulünün mahzurlarını açıklamışlar ve Birleşik Amerikada «Classification» tâbirinin diğer memleketlerden farklı mânaya geldiğine dikkati çekmişlerdir. Bilhassa bu son nokta karar tekliflerinin artmasına sebep olmuş, uzun münakaşalardan sonra şu karara varılabilmıştır :

1 — *Avrupa dillerinde tasnif (classification) tâbiri evvelâ muhtelif suçlu sınıflarının yaş, cinsiyet, tekerrür, aklî durum vesaire gibi esaslara göre ihtisaslandırılmış müesseselerde gruplandırılmasını ve sonra her müessese dahilinde, çeşitli gruplar meydana çıkaran tâli bir taksim*

mânasını ifade etmektedir. Diğer memleketlerde ve bilhassa Birleşik Amerikanın muhtelif Devletlerinde infaz tatbikat ve nazariyatında kullanılan classification tâbiri aynı mânada kullanılmamaktadır. Bu tâbir yerine tek «tasnif» tâbirinin bugünkü mânasını daha iyi belirten teşhis (diagnosis), yöneltme (guidance) ve tretman tâbirleri kullanılmalıdır.

2 — *Yukarıki mülâhazalarla, suçluların gerek muhtelif müesseselere dağıtılmasında ve gerek aynı müessese içindeki tâli tasniflerinde şu prensiplerin tavsiyeye şayan olduğu neticesine varılmıştır :*

a) *Tasnifin esaslı hedeflerinden biri suçluların oldukça mütecanis gruplara ayrılması olmasına rağmen, tasnif yumuşak (souple) olmalıdır.*

b) *Hükümün tefhimi bir kenara bırakılırsa, bundan sonraki tasnif, esas itibarile, müessesenin teşkilâtını ilgilendiren dahili bir vazifedir.*

3 — *Tretman programlarının şahsileştirilmesi hususunda şu prensipler tavsiyeye şayandır :*

a) *Mahkûmlar ve tavsiyeler muhtelif şekillerde ihtisaslandırılmış bir personel tarafından ferdi bakımdan ve tretman zaruretleri bakımından tetkik edilmelidir.*

b) *Her mahkûm hakkında personel toplanıp konuşmalıdır.*

c) *Suçlunun gönderileceği müessesenin tipi ve tretmanının programı üzerinde anlaşmaya varılmalıdır.*

d) *Her suçlu üzerinde yapılan tecrübelerin ışığı altında, program muayyen fasulalarda gözden geçirilmelidir.*

Bu karar Genelkurulda bir muhalife karşı ekseriyetle kabul edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ MESELE⁶⁾

Açık müesseseler ne ölçüde klâsik cezaevlerinin yerini tutmalıdır?

İkinci şubenin birinci meselesi olarak gündeme girmiş olan bu mesele, kongreyi tertip eden komisyonca şu şekilde şerh ve izah edilmiş bulunuyordu :

6) Kongre gündemine giren meseleler, yukarıda da işaret olunduğu gibi, her

«19 uncu asırdaki klâsik hapisane inşaatı bütün mahkûm kategorilerinin, kaçmalarına mâni olacak şekilde azamî emniyet tedbirleri alınarak hapis edilmelerini icap ettiriyordu. Yirminci asırda yapılan tecrübeler göstermiştir ki bazı suçlu kategorilerini, daha terbiyevî ve daha şahsileştirilmiş bir rejim tatbikine imkân veren «açık» müesseselerde yerleştirmek kabildir. Muhtelif memleketlerde yapılan tecrübelerin ışığı altında hangi kategori suçlular için açık müessese rejiminin cezaevleri yerine geçeceği sorulmaktadır».

«Açık müessese» veya «Açık cezaevi» gibi ortaya yeni bir tâbir çıkaran bu mesele hakkında 12 millî rapor takdim edilmiştir. Türkiyedeki iş esası üzerine müstenit cezaevlerinde ve bilhassa bunların ziraî olanlarında itimada dayanan rejimi bildiren hususî raporumuz da alâka ile karşılanmıştır. Filhakika, 953 hektarlık İmralıda 850 - 900 mahkûma mukabil 13 ü — hem de silâhsız — gardiyan olmak üzere 31, 1285 hektarlık Edirne Cezaevinde 139 mahkûma mukabil 7 si gardiyan olmak üzere 13, 367 hektarlık Dalaman Cezaevinde 250 mahkûma mukabil 4 ü gardiyan olmak üzere 14 kişilik personel bulunması bu cezaevlerinin, firara maddî mâniyalarla değil, mahkûmlara telkin ettiği itimad havası ile mâni olmağa çalışıldığını ve bu itibarla «açık cezaevi» sayılmağa lâyık olduğunu göstermiştir.

Bu meselelerin umumî raportörü olan Fransız Cezaevleri Müdürü Charles Germain, bizim de mesaisine iştirak ettiğimiz ikinci şubeye sunduğu raporunda hulâsaten, şunları söylemiştir: «Bütün raporlar son zamanlarda klâsik cezaevleri yerine en cüretli tahminlerin bile cesaret edemeyeceği geniş bir ölçüde açık müessese «institution ouverte» denilen müesseselerin kaim olduğunda ittifak etmektedir. Açık müessese veya açık cezaevinin tarifi yapılmış değildir. Bence, açık müessesenin hususiyeti, etrafının çevrili olmaması veya hususî mülklerde olduğu gibi, aşılması kolay bir surette ve haricî âlemlerle münasebetleri tahdid etmek gayesile çevrilmiş bulunmasıdır. Açık müessese, emniyeti maddî vasıtalarla sağlanmayan bir müessesedir. Bu mefhumu tamamlayacak ikinci bir nokta da, müessesede mahkûmlara tanınan hürriyet ve itimaddır. Kaçmağı önliyecek maddî mâni yerine mahkûmun kaçma imkânlarına baş vurmamasını sağlayacak bir sürü kaideler ikame edilmesidir».

bölümde üçer tanedir ve bölüm dahilinde sıra numarası almaktadır. Biz, her meselelerin gerek bölümde ve gerek Genelkurulda geçirdiği safahatı naklettığımız için hepsini sıralamağı ve ikinci bölümün birinci meselesini dördüncü mesele diye göstermeğı daha uygun bulduk. Bundan sonraki meselelerde aynı yol tutulacaktır..

İlk önce İsviçrelilerin Witzwil ziraî cezaevi ile ilk açık müesseseyi kurduklarını, açıkta (all'aperto) çalışma müessesesinin açık cezaevlerine yol açtığını söyleyen Umumi Raportör, açık müesseselerin fayda ve mahzurlarını da belirtmiş, mahkûmların açık müesseselere kabulü için ileri sürülen kıstasları göstermiş ve fikirlerini 8 maddede hülâsa etmiştir.

14 Ağustos pazartesi günü öğleden sonra ikinci şubenin ilk toplantısında muhtelif hatipler, umumi raportörün sekiz maddesi üzerinde konuşmuşlar, bilhassa «açık müesseseler klâsik cezaevleri yerine ancak muayyen bir nisbette kaim olabilir» şeklinde ifade olunan dördüncü maddesini ele almışlardır. İçlerinde, Witzwil'in kurucusu ve 42 senelik müdürü Otto Kellerhals'in oğlu ve babasının 1937 de tekaüt olup ayrılmasından beri aynı müessesenin müdürü olan Hans Kellerhals'in de bulunduğu bir grup, açık müesseselerin klâsik müesseseler yerine tamamen geçmesi lüzumunu ileri sürmüşlerdir. Buna mukabil Umumi Raportörün fikrini müdafaa edenler de olmuştur. Biz de bu arada, hürriyet ve itimad üzerine dayanan açık müesseselere lâayık olmayanlar daima bulunacağına göre bunların icabında gönderileceği eski sistem cezaevlerine ihtiyaç olduğunu söyledik.

İkinci şubenin 15 Ağustos salı günü öğleden sonraki toplantısında Umumi Raportörün, bölüm başkanı, İngiliz Cezaevleri Komisyonu Reisi Lionel Fox ile birlikte hazırladığı tasarı üzerinde müzakereler cereyan etmiş ve bilhassa açık müesseselerin tamamen ziraî olmasının zarurî bulunduğunu iddia edenler olmuştur. Buna mukabil müessesenin sınaî bir karakterden olmasının açık olmasına mâni olmayacağını söyleyenler ve sınaî memleketlerde tamamen ziraî müesseseler kurmanın mantıksızlığına işaret edenler de olmuştur. Biz fikirlerimizi, hülâsaten, şu şekilde müdafaa ettik : «Tamamen sınaî mahiyette açık cezaevlerinden bahsedildiği zaman, şehirlerde bulunan ve çok sıkı bir şekilde muhafaza edilmekte olan cezaevlerini akıllarına getirenler, bir müessesenin «sınaî mahiyette olması» ile «açık olması» nı telife imkân olmadığını düşünmekte haklıdırlar. Fakat kanaatimizce bir müessesenin dahili rejiminin liberal olması bir cezaevini açık saymamız için kâfi değildir. Açık bir cezaevi, klâsik bir cezaevi gibi nezaret ve muhafaza edilmemelidir. Etrafında duvarı olmayan, fakat bütün mahreçleri sıkı bir şekilde muhafaza altında olan bir müessese, Umumi Raportörün pek haklı olarak belirttiği gibi, açık bir müessese değildir. Mamafih sınaî bir müessesede nezaret ve muhafazanın gevşetilmesi mümkündür ve ancak bu takdirde sınaî mahiyette açık bir müesseseden bahsolunabilir». Sözlerimize ilâveten, münhasıran sınaî mahiyette açık müesseselerin mümkün olabileceğini kabul etmekle beraber bunlara taraftar olmadığımızı belirttik ve büyük

şehirlerdeki sınaî açık müesseselerin köylerdeki zirai müesseselerinkine nazaran daha mahzurlu olduğunu, buna mukabil zirai mahiyette müesseselerin muvaffak olma ihtimallerinin daha fazla bulunduğunu, diğer taraftan zirai müesseselerin de aynı zamanda sınaî bir karakter taşımasına imkân olduğunu söyledik ve nüfusunun büyük bir kısmı sanayide çalışan memleketlerin böyle muhtelit mahiyetli cezaevlerinden faydalanmasına imkân bulunduğunu hatırlattık.

Münakaşalar sonunda ikinci şube, bizim de müdafaa ettiğimiz tezlerin kabul edildiğini gösteren şu kararı vermiştir :

1 — a) *Bu meselede bahismevzuu olan «açık müessese» tâbirinin firarlara karşı önleyici tedbirleri duvar, kilid, demir yahut ilâve gardiyanlar gibi maddî mâniolar olmayan bir infaz müessesesini kastedtiğini kabul ediyoruz.*

b) *Dış ihata duvarları olmayan hücreli hapisaneler, yahut ihata duvarları veya mâniolar içinde açık bir rejim tatbik eden cezaevleri, yahut duvar yerine hususî bir muhafaza teşkilâtı ikame edilmiş hapisanelerin daha ziyade «orta emniyetli cezaevleri» sayılabileceği mütaleasında bulunuyoruz⁷.*

2 — *Binnetice, açık bir müessesenin en esaslı vasfı, mahkûmlardan cezaevi disiplinine uymalarının dar ve devamlı bir nezaret olmadan istenmesi ve rejimin esası da mahkûmlara şahsî mes'uliyet (self-responsability) hissini aşlamaktan ibarettir.*

3 — *Açık bir müessese, imkân nisbetinde şu hususiyetleri arz etmelidir :*

a) *Müessese şehirlerin dışında (à la campagne) fakat hücre yahut gayri sıhhi olmayan bir yerde kurulmalı, personel için kâfi sayılabilecek kolaylık ve rahatlık şartlarını ve terbiyevî ve sosyal mahiyette teşekküllerle mahkûmların terbiye ve islâhı için temenniye şayan temasları temin edecek derecede şehirlere yakın olmalıdır.*

b) *Mahkûmların ziraat işlerinde çalıştırılması şüphesiz daha faydalıdır. Fakat atelyelerde meslekî ve sınaî bir eğitim derpiş edilmesi de aynı suretle temenniye şayandır.*

7) Görülüyorki Cezaevleri emniyet bakımından tam ve orta emniyetli ve açık olmak üzere üç gruba ayrılmış bulunmaktadır.

c) Mahkûmların itimad esasına dayanan terbiyesi personelin ferdi tesirlerine bağlı olduğu için, memurların bu bakımdan mahsus bir surette yetiştirilmiş olması lâzımdır.

d) Aynı sebeple, mahkûmların adedi fazla kabarık olmamalıdır. Zira her bir mahkûmun karakterini ve hususî ihtiyaçlarını personelin ferden bilmesi büyük ehemmiyeti haizdir.

e) Açık bir müesseseye gönderilen mahkûmlar dikkatle seçilmelidir. İtimad ve şahsî mesuliyet esasına dayanan bir rejime göre işbirliği yapamayanların veya yapmak istemeyenlerin, yahut tavır ve hareketi ile başka mahkûmların hareketlerinin veya cezaevinin normal kontrolünü güçleştirenlerin başka neviden bir müesseseye nakli mümkün olmalıdır.

4 — Bu neviden bir sistemin başlıca faydaları olarak şunlar görülmektedir :

a) Mahkûmların gerek bedeni gerek akli sağlıkları daha iyi korunur.

b) Hapis şartları, kapalı bir müesseseye nazaran normal hayat şartlarına daha yakındır.

c) Normal cezaevi hayatının doğurduğu gerginlikler daha hafiftir. Disiplini muhafaza daha kolaydır. Disiplin cezalarına daha az baş vurulur.

d) Maddî bir tenkil ve tecrid âletinin yokluğu, mahkûmlarla personel arasında artan itimad münasebetleri, mahkûmların antisosyal görüşlerine tesir eder ve yeniden cemiyete uymak için samimî bir arzunun uyanmasına elverişli şartları meydana getirir.

e) Açık müesseseler, gerek inşa ve gerek personel bakımından daha iktisadidirler.

5 — a) Henüz mahkûm olmamaş bulunanların açık müesseselere konulmamaları lâzım geldiği fikrindeyiz. Keza mahkûmlar arasında da bir tefrik yapılmalıdır. Fakat kıstas, mahkûmun idarî veya adlî bir kategoriye dahil olması değil, açık bir müessesede tretmanda, hürriyetin başka şekillerde tahdid suretile vaki tretmanlara nazaran, mahkûmun cemiyet hayatına yeniden uyması ihtimalinin daha fazla gözükmesi olmalıdır. Bu da mahkûmun açık bir müessese şartları dahilinde bir tretmana tâbi tutulmağa şahsen lâyık olup olmadığını anlamak meselesinin tetkikini icap ettirmektedir.

b) Açık bir müesseseye konulmak, tercihan bu hususta ihtisas sahibi bir müşahade merkezinde daha önce bir müşahadeyi gerektirmektedir.

6 — Açık müesseselerin :

a) Ya mahkûmların, lâyıkı veçhile müşahede altına alındıktan sonra doğrudan doğruya veya cezalarının bir kısmını kapalı cezaevlerinde çekilmesini takiben gönderildiği ayrı ve müstakil müesseseler,

b) Yahut müterakki sistem dahilinde mahkûmların gönderilebileceği bir yer olacak şekilde kapalı bir müesseseye bağlı bir müessese olmaları mümkün bulunmaktadır.

7 — Vardığımız netice şudur ki, açık müessese sistemi, bir çok memleketlerde epey zamandanberi yerleşmiş ve faydalarını isbat edecek şekilde muvaffak olmuştur. Bu müesseselerin tam veya orta emniyetli müesseseler yerine tamamen geçmesi imkânsız olmakla beraber, tasviye ettiğimiz esaslar dahilinde, mümkün olduğu kadar fazla mahkûma teşmîli, suçların önlenmesi hususunda faydalı bir surette müessir olabilecektir.

Açık müesseselerin nizamnameleri, yukarıda 4 numara altında zikrolunan prensiplerden ilham almalıdır.

Bu karar 16 Ağustos tarihli sabah toplantısında, Genelkurul tarafından ittifakla kabul edilmiş, yalnız İngilizce metinde open prison yerine open institution kelimelerinin kullanılması kararlaştırılmıştır.

BEŞİNCİ MESELE

İtiyadî suçluların tretmanı ve serbest bırakılması

Ceza ve Ceza İnfazı Milletlerarası Komisyonu, harbden önce de İtiyadî suçlarla meşgul olmuştu. 1946 dan sonra da bu hususta bir anket yapmış ve bu meseleyi tetkik etmek üzere tâlî bir komisyon teşkil etmişti. Muhtelif memleketlerde yapılmış olan tecrübelerden faydalananlar bu meselenin La Haye kongresinde umumî mânakaşaya arzedilmesi muvafık görülmüştür.

Portekizde Coimbra Üniversitesinin sempatik Ceza Hukuku Profesörü José Belez dos Santos umumî raporunu ikinci şubenin 15 Ağustos sabah toplantısında izah etmiş ve vardığı neticeleri 11 maddelik bir karar tasarısında hülâsa etmiştir. Bu tasarayı münakaşalara esas teşkil etmiştir.

Biz şahsen birinci maddenin yazılış tarzına itiraz ettik. Bu madde şu şekilde kaleme alınmıştı : «Tekerrür hakkındaki cezai hükümler itiyadi suçlulukla müessir bir şekilde mücadele etmek için kâfi değildir. Bu maksatla emniyet tedbirlerine baş vurulmak lâzımdır». Bu maddeden maksat ceza ve emniyet tedbiri ikiliğine meydan vermemektir. Umumi Raportörün izahatından da bu anlaşılıyordu. Kanaatimizce de tekerrür hakkındaki cezai hükümler hakikaten gayri kâfi idi. Başka bir şeye ihtiyaç olduğu muhakkaktı. Fakat bu başka şey, emniyet tedbiri olmamalı idi. Baş vurulacak bu tedbire emniyet tedbiri adı verilmemeli idi. Çünkü emniyet tedbiri tâbiri, cezanın yanı başında mevcut ikinci bir müeyyideyi ifade etmek üzere ikinci sistem taraftarlarının ileri sürdüğü bir tâbirdir. Biz tekçi sisteme taraftar olduğumuz için ikiliği zımnen kabul eden bir tâbiri kullanmayı doğru bulmuyorduk. Zaten ceza ve emniyet tedbirlerinin ikiliği veya tekliği meselesinin münakaşa yeri bu kongre değildi. Bu itibarla böyle bir münakaşa kapısını açmamak lâzımdı. Bunun için de birinci maddenin ikinci cümlesini «*bu maksatla başka tedbirlere baş vurmaya lâzımdır*» şeklinde yazmak kâfi idi.

Bu teklifimiz başka hatipler tarafından da desteklenmiş ve tedbirlerden önce «uygun» sıfatının kullanılması da teklif edildiğinden neticede ikinci cümle «*bu maksatla başka uygun tedbirlere baş vurmaya lâzımdır*» şeklinde kabul edilmiştir. Sair hususlar hakkında münakaşa ve tekliflerden sonra bir tahrir komitesi seçilmiş ve bu komitenin hazırladığı şu metin ittifakla kabul edilmiştir :

1 — *Ananevi ceza, itiyadi suçlulukla müessir bir şekilde mücadele için kâfi değildir. Başka uygun tedbirlere baş vurmaya lâzımdır.*

2 — *Bir kimsenin itiyadi suçlu ilân edilebilmesi için muayyen miktarda suç işlenmesi veya çekilmiş mahkûmiyeti bulunması gibi bazı kanunî şartların derpiş edilmesi temenniye şayanıdır. Bu şartlar itiyadi suçlular mevzuunda karar almağa salâhiyetli makamların bir dereceye kadar takdir hakkına malik olmalarına mâni olmamalıdır.*

3 — *Farklı müesseselerde farklı rejimler gerektiren ikinci sistem tavsiyeye şayan değildir. Hususî tedbir, bir cezaya ilâve edilmemelidir. Müddeti nisbî surette gayrimuayyen olan bir tek tedbir tatbik olunmalıdır.*

4 — *Hürriyeti tahdid edilecek itiyadi suçluların tedbir bakımından, genç suçluların büyüklerden, fazla tehlikeli ve islâh güç olanların*

az tehlikeli ve ıslâh nisbeten kolay olanlardan ayrı tutulmaları tavsiye olunur.

5 — İtiyadî suçluların tretmanından bir ıslâh imkânı göz önünden uzak tutulmamalıdır. Bu itibarla tretmanın gayelerinden biri, suçluların terbiye ve ıslâhı ve cemîyete yeniden katılmaları olmalıdır.

6 — Evvelâ hükümden önce, sonra zaruretler icap ettirdikçe, itiyadî suçlular sosyal, psikolojik, ve psikiyatrik bakımlardan dikkatli bir müşahedeye tâbi tutulmalıdır.

7 — İtiyadî suçluların kat'î surette salıverilmeleri, umumiyetle iyi işleyen bir patronaj müessesesi ile birlikte tatbik edilen şartla salıvermeyi takip etmelidir.

8 — İtiyadî suçlunun durumu, bilhassa hürriyeti tahdid edilmiş ise, muayyen müddetler sonunda yeniden tetkik olunmalıdır.

9 — Umumiyetle ve bilhassa eğer kanun itiyadî suçluluk ilânına, uygun tedbirler tatbikinden başka hususî neticeler de tanrıyorsa, itiyadî suçluların memnu haklarının iadesi, zarurî olan ihtiyatî tedbirlerle birlikte, derpiş edilmelidir.

10 — a) İtiyadî suçluluğun ilânı, tatbik olunacak tedbirlerin mahiyetinin tesbit ve tadili salâhiyetlerinin, mütehassısların mütaleası alınmak suretile, adli makamlara ait olması temenniye şayandır.

b) Tedbire nihayet verilmesi salâhiyetinin mütehassısların mütaleası alınmak suretile adli makamlara veya kanunen teşkil edilen⁸⁾, mütehassıslardan mürekkep ve içinde bir hâkimin de bulunduğu komisyonlara ait olması temenni olunur.

Bu meselenin umumî heyette müzakeresi sırasında ceza ve emniyet tedbiri ikiliği taraftarı olan ve geçen sene memleketimizi ziyareti dolayısıyla Türk hukukçularınca tanınmış bulunan Prof. Bettiol, tek ve gayri muayyen müddetli tedbir teklifine itiraz etmiş, fakat neticede şubenin kararı beş oya karşı 58 oyla âynen kabul edilmiştir.

8) Bu meselenin Genelkurulda müzakeresi sırasında sorulan «kanunen teşkil edilen» sözlerinden maksadın «kanunun derpiş ettiği şartlar dairesinde teşkil edilen» mi olduğu sualine ikinci bölüm başkanı müsbet cevap vermiştir.

ALTINCI MESELE

Cezaevlerinde mahkûmların çalıştırılmasından mânevî bir semere, iktisadî ve içtimai faydalı bir randıman elde etmek için ne şekilde bir teşkilâta ihtiyaç vardır?

Mahkûmların çalıştırılmasının ehemmiyeti son zamanlarda umumiyetle kabul edilmiştir. Fakat bunun icap ettirdiği teşkilâtın kendisine mahsus çeşitli meseleleri vardır. Hukukî ve iktisadî olan bu meseleler bir hayli zamandanberi gerek doktrinde ve gerek tatbikatta çeşitli hal şekilleri bulmuşlardır⁹.

Bu mesele hakkında Umumi Raportör seçilmiş olan Hollandanın Utrecht Üniversitesi Ceza Hukuku Profesörü W. P. J. Pompe 14 millî rapora istinaden çok alâka çekici bir rapor hazırlamıştı. Türkiyede mahkûmların çalıştırılmasının ne şekilde teşkilâtlandırıldığını gösteren hususî raporumuzun muhteviyatı da alâka uyandırmış, kongrenin temenni mahiyette verdiği kararların büyük bir ekseriyetinin memleketimizde tatbik edilmekte olması takdirle karşılanmıştır.

İkinci şube bu meselenin müzakeresine 18 Ağustos sabahı başlamıştır. Umumi Raportörün izahatını müteakip münakaşalara geçilmiş, onun teklif ettiği karar tasarısı üzerinde konuşulması kararlaştırılmıştır. Bu tasarının birinci maddesi şu şekilde kaleme alınmıştı : «Hurriyeti tahdit edilen kimse hem çalışmaya mecburdur hem de çalışma hakkına maliktir».

Biz derhal söz alarak, umumi raporun neticelerinin çoğunu kabul ettiğimizi fakat bazı noktaları üzerinde durmak lüzumunu hisseylediğimizi ifade ettik. İlk önce kararın başında mahkûmların çalışmasının arzettiği ehemmiyeti ve infaz sistemi içindeki rolünü açıklamak lüzumunu ileri sürdük ve çalışmanın mütemmi mbir ceza sayılmamasını, bilâkis bir tretman vasıtası olarak kabul edilmesi gerektiğini söyliyerek — doktora çalışmalarımızdan beri müdafaa ettiğimiz bu tezi evvelce sunmuş olduğumuz raporda da belirtmiştik — tasarının beş tarafına şöyle bir paragraf ilâvesini teklif ettik : «Suçluların çalıştırılması mütemmim bir ceza

9) Tafsillât için bakınız: KUNTER (Nurullah): *Le travail pénal, son rôle, son organisation juridique et économique*. Lausanne, Payot, 1940; *Suçluların çalıştırılmasında yeni esaslar*. Adliye Ceridesi, 1941, V, 303; *Suçlular için çalıştırılmalı?* Çalışma Dergisi, 1946, VII, 39.

olarak değil, fakat suçluların tretmanının bir vasıtası olarak kabul edilmelidir».

Diğer taraftan, karar tasarısının birinci maddesinde yazılı hükümlere de temas ederek, ifade tarzının muvaffak olmuş sayılamıyacağını söyledik. Bir kere, hürriyeti tahdit edilen kimse (détenu) tâbirine mevkular da girmektedir. Bunların hakikî suçlu olup olmadığını bilmeden haklarında bir tretman tatbikine nasıl imkân olabilir? Onların hürriyeti tahdid edilmiş ise, bu sadece usulî mülâhazalarladır ve bu mülâhazalar bir infaz tretmanının tatbikini icap ettirmemektedir. Bu itibarla mevkular için çalışma ihtiyarı olmalıdır. Ancak isteyen mevkular çalıştırılmalıdır. Bu sebeple «hürriyeti tahdid edilen kimse» yerine «mahkûm» denilmesini teklif ettik. Diğer taraftan maddede sözü geçen çalışma hak ve mecburiyetine temas ile, mecburiyetten kimsenin şüphe edemeyeceğini, fakat hak bahsi üzerinde Umumî Raportörün fikrine iştirak edemediğimizi söyledik. Filhakika hak kelimesini hukukî mânada alırsak, çalışma hakkının Devlet için mahkûma iş bulmak ve onu çalıştırmak mecburiyetini doğurması lâzım gelecektir. Eğer Devlet mahkûma iş bulamaz ve çalıştıramazsa mahkûm nasıl ve hangi vasıta ile onu mecbur edecek, borcunu ifaya icbar eyliyecektir? Böyle bir vasıta ve imkân tanınmıyacaksa, hak tâbirini kullanmağa da mahal yoktur. Şu halde maddede sadece mecburiyetten bahsedilmelidir : «Mahkûmlar çalışmağa mecburdurlar». Müzakereler pek hararetli cereyan etmiş, neticede bir tahrir komitesi seçilmiş ve onun hazırladığı metin aynen ve ittifakla kabul edilmiştir. Bu karar metninin tetkikinden anlaşılacağı üzere, çalışmanın rolünü gösteren paragraf ilâvesi hakkındaki teklifimiz ile mahkûmların sadece çalışma mecburiyetinden bahsedilmesi hakkındaki teklifimiz aynen kabul edilmiştir. Bu suretle doktora tezimizden beri müdafaa ettiğimiz bir esasın milletlerarası bir kongre tarafından da tasvib edildiğini görmenin hazzını tatmış bulunmaktayız. Dikkat edilirse görülecektir ki kararda, mevkuları da ihtiva etmek üzere «hürriyeti tahdid edilenlerin çalışma haklarından» yine bahsedilmektedir. Buna rağmen bu karara bizim de iştirak ettiğimiz sebebi, buradaki hak kelimesinin hukukî mânada olup olmadığı hususundaki sualimize tahrir komitesi adına başkan tarafından, «bunların çalışmak isterlerse çalıştırılabileceği, hak kelimesi ile çalışmak isteyebilmelerinin ifade edildiği, çalıştırılmadıkları takdirde Devleti hukukî yollarla icbar edebilmeleri, mes'ul tutabilmeleri bahis mevzuu olmadığı» cevabının verilmesidir. Netekim aynı itiraz, ikinci şubede bulunmadığı için bu açıklamadan malûmatı olmayan İtalyan delegesi Prof. Nuvolone tarafından Genelkurulda yapılmış fakat Umumî Raportör, buradaki hak kelimesinin

«mahkemeye baş vurulup iddia olunabilecek bir hak» mânasına gelmediğini tasrih etmiştir.

Şube kararının 6, 7 ve 8 inci maddeleri Genelkurulda esasa taallük etmeyen ufak tefek tadillere uğramıştır. Kararın son şekli aşağıdadır :

1 — a) Suçluların çalıştırılması mütemmim bir ceza olarak değil, fakat suçluların tretmanının bir metodu olarak kabul edilmelidir.

b) Bütün hürriyeti tahdid edilen kimselerin çalışmağa hakları vardır. Mahkûmlar çalışmağa mecburdurlar.

c) Meslekî yöneltme icapları ile infaz idare ve inzibatının zaruretlerinin müsaadesi nisbetinde, hürriyeti tahdid edilen kimseler, çalışacakları işi kendileri seçebilmelidirler.

2 — Serbest çalışmada olduğu gibi, suçluların çalıştırılmasında da muayyen bir gaye ve müessir bir teşkilât olmalıdır. Suçlular çalışma zevkini ve çalışmağa karşı duyulan alâkayı arttıran bir muhit ve şartlar içinde çalıştırılmalıdır.

3 — Suçluların çalıştırılmasının idare ve teşkilâtı, mümkün olduğu nisbette, serbest çalışmanın idare ve teşkilâtının insanın insan olmak vasfını gözeten prensipler dairesinde bugünkü inkişafı derecesinde olmalıdır. Ancak bu şartlardır ki cezaevindeki çalışmadan hem içtimai ve iktisadi faydalı bir randıman hem de mânen kalkındırıcı bir semere beklenebilir.

4 — Patron ve işçi teşkilâtlarına suçluların çalıştırılmasının rekabetinden korkmamaları lâzım geldiği anlatılmalıdır. Dürüst olmayan her türlü rekabetten çekinmek lâzımdır.

5 — Mahpuslar, iş kazaları ve meslek hastalıklarından dolayı, memleketlerinde mevcut kanunlar dairesinde tazminat almalıdırlar. Memlekette yürürlükte olan içtimai sigortalar sistemine mahpusların en geniş nisbette iştirak imkânları nazara alınmalıdır.

6 — Hürriyeti tahdid edilenler çalışmalarına mukabil bir ücret (rémunération) almalıdırlar. Kongre, serbest çalışmada olduğu gibi, aynı esaslar dairesinde hesaplanan bir ücret verme sisteminin doğuracağı pratik müşkülâtı takdir etmekte, buna rağmen, bu sistemin mümkün olan en geniş ölçüde tatbikini temenni eylemektedir. Bu ücretin makul bir miktarı, hürriyeti tahdid edilen kimsenin gerek kendisinin ve gerek ailesinin nafakası için ve mümkünse suçundan zarar gören kimseye ödenecek tazminata mahsup edilmek üzere kesilebilmelidir.

7 — *Bilhassa genç suçlular için, çalışmanın gayesi, daha ziyade onlara bir meslek öğretmek olmalıdır. Öğretilen meslekler, hürriyeti tahdid edilenlerin tahsil derecelerine, kabiliyetlerine ve temayüllerine uydurmayı mümkün kılacak derecede çeşitli olmalıdır.*

8 — *İş saatleri dışında, hürriyeti tahdid edilen kimseler yalnız fikri ve bedenî faaliyetlerle değil, fakat alâka duyduğu ufak tefek el işleriyle de¹⁰ meşgul olabilmelidirler.*

YEDİNCİ MESELE

Kısa hapis cezaları ve yerlerine başka tedbirler konulması

Üçüncü şubenin birinci meselesi olarak kısa hapis cezaları ele alınmıştı. Kısa hapis cezalarının faydası olmadığı, bilâkis mahzurları bulunduğu son zamanlarda açıkça anlaşılmıştır¹¹. Ceza ve Ceza İnfazı Milletlerarası Komisyonu da bu mesele ile meşgul olmuş¹², La Haye Kongresinde de müzakere mevzuu olmasını kararlaştırmıştır.

Bu meselenin umumî raportörlüğü ile İsveç Cezaevleri Umum Müdürü Hardy Göransson vazifelendirilmişti. On bir milli rapora dayanan umumî raporun ana hatları üçüncü şubenin 14 Ağustos toplantısında izah edildikten sonra münakaşalara geçilmiştir. Umumî raporun karar tasarısına karşı iki tadil teklifi ileri sürülmüştür. Arjantin delegesi Molinario'nun teklifi bilâhare Umumî Raportör tarafından da benimserenerek ayrıca reye konulmamış, kısa hapis cezalarını üç aydan az olanlar olarak kabul eden Umumî Raportörün görüşüne mukabil Fransız delegesi Cannat'nın «cezaların kat'ileştiği tarihten itibaren bir seneden az olan hürriyeti bağlayıcı cezaların mevzuattan kaldırılmasını temenni eden» teklifi 15 Ağustos toplantısında hararetli münakaşalara yol açmıştır. Nihayet teklifleri birleştirmek üzere Umumî Raportörle Cannat'nın dahil bulunduğu bir komisyon teşkil edilmiş, bu komisyonun hazırladığı metin 16 Ağustos tarihli toplantıda kabul edilmiştir.

10) Tam karşılığını İlsanımızda bulamadığımız «bricolage» kelimesini «alâka duyduğu ufak tefek el işleri» diye izah ederek dilimize çevirmek mecburiyetinde kaldık.

11) KUNTER (Nurullah) : *İetimat bir yara : Kısa müddetli cezalar*. Siyasal İlimler Mecmuası, 1943, sayı 153, s. 486.

12) Bak. Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. vol. XIII. livraisons 3/4, novembre 1948.

Bu karar metni, Genelkurulun 18 Ağustos tarihli toplantısında da kabul edilmiş, sadece sondan ikinci fıkranın ikinci cümlesinde yazılışı alâkadar eden ufak bir tadil yapılmıştır. Kararın tetkikinden anlaşılacağı üzere, bazılarınca üç ay bazılarınca altı ay ve bazılarınca da bir sene olarak kabul edilen kısa cezaların azamî müddetinin tesbitinden sarfınazar edilmiştir.

Kısa hapis cezaları hakkında kongrenin verdiği kararın metni şudur:

1 — *Kısa hapis cezaları; içtimâî, iktisadî ve ailevî bakımlardan mahzurlar arzeder.*

2 — *Şartla mahkûmiyetin kısa hapis cezaları yerine geçmek hususunda en müessir hal çarelerinden biri olduğunda şüphe yoktur.*

Nezaret altında serbestî (probation) da, ister hükmün tefhiminin ister cezanın infazının tecili suretinde kabul edilsin, en tavsiyeye şayan hal çarelerinden biri olarak görülmektedir.

Bir suç failinin daha önce tecilden veya nezaret altında serbestiden faydalanmış olması, aynı şahsın bunlardan tekrar istifade etmesine mâni olmak neticesini zarurî olarak doğurmamalıdır.

3 — *Para cezasının, kısa hapis cezasının yerine kaim olmak üzere en uygun bir vasıta olarak gösterilmesi pek yerindedir. Para cezasının ödenmemesi neticesi olarak hapsedilen suçluların sayısını azaltmak için su tedbirlere başvurulması zarurî addolunmaktadır :*

a) *Para cezası, sanığın malî durumuna uydurulmalıdır.*

b) *Sanığın, eğer zarurî ise, para cezasını taksitle ödemesine müsaade edilmelidir. İradının kâfi gelmediği devrelerde taksitleri tecil edilebilmelidir.*

c) *Ödenmemiş olan para cezaları otomatik olarak para cezasına tahvil edilmemeli, her tahvil lüzumunda bir mahkeme kararı aranmalıdır.*

4 — *Adli tevbihe, serbest çalıştırmaya, bazı hallerde bir meslek ve sanatın tatiline ve talibatın durdurulmasına baş vurulması da keza ileri sürülmüştür.*

5 — *Kısa hapis cezasının tatbik edildiği istisnaî hallerde, bu ceza, tekerrüre mâni olacak şartlar dairesinde infaz edilmelidir.*

Hülâsa :

Ceza ve Ceza İnfazı 12 nci kongresi, kısa hapis cezalarının vahim ve müteaddid mahzurlarını bir kere daha müşahede eder ve bu cezaların

pek sık olarak ve hiç bir tefrik güzetilmeksizin kullanılmemesini kat'î surette hatalı bulur.

Kongre, kanun koyucunun bu cezalara mümkün olduğu kadar az müracaat etmesini ve hâkimin şartla mahkûmiyet, nezaret altında serbesti (probation), para cezası, adli tevbih gibi bazı memleketlerde mevcut olan, başka neviden tedbirlere mümkün olduğu kadar fazla hüküm etmeğe teşvik edilmesini temenni eder.

SEKİZİNCİ MESELE

**Mahkûmların şartla salıverilmesi nasıl tanzim edilmelidir?
İçtimai hayata birdenbire girişin mahzurlarını önlemek
gayesile tahliyesi yaklaşan mahbuslar için hususî bir infaz
rejimine lüzum var mıdır?**

Bu meselenin izahı sadedinde, şartla salıvermeğe kimin ve nasıl karar vermesi, ne gibi şartların nazara alınması, mecburî olup olmaması hususlarının bilhassa derpiş edildiği belirtilmişti. Belçika Cezaevleri Umum Müdürü Jean Dupréel'in umumî raportörlüğünü yaptığı bu meselenin müzakeresine üçüncü şubenin 15 Ağustos toplantısında başlanmıştır. Arjantin delegesi Molinario, umumî raportörün tekliflerinde mahkûmun serbest hayata tedricî surette alıştırılması lüzumunun daha iyi belirtilmesini istemiş, seçilen hususî bir komisyonun hazırladığı metin 16 Ağustos toplantısında münakaşa edilmeksizin ittifakla kabul edilmiştir. Bu karar Genelkurulca da aynen kabul olunmuştur. Kararın metni şudur :

1 — Tekerrüre karşı cemiyetin korunması için, şartla salıverme hapis cezalarının infazına dahil olmalıdır.

2 — Muvaffakiyeti muhtemel kılan aşağıdaki âmiller mevcut olduğu zaman şartla salıverme, ferdileştirilmiş bir şekilde, mümkün olmalıdır :

a) Mahkûmun yardımı (iyi hali ve liyakati).

b) Kendisine arzedilen ferdî durumların her cephesi hakkında tamamen tenevvür etmiş, tarafsız ve mütehassıs bir makama tevdi edilen şartları seçme ve salıverme salâhiyeti.

c) Münasip şekilde techiz edilmiş, tamamen tecrübeli bir vesayet teşkilâtının uyanık yardımı.

d). *Halkın salıverilen kimseye hayatını yeniden kazanmak şansını vermesi için anlayış ve alâka göstermesi.*

3 — *İnfaz rejimi, hapsin başladığı ilk günden itibaren mahkûmun ileride tekrar cemiyete katılmasını hazırlayacak şekilde derpiş edilmelidir.*

Yukarıda ikinci bendde zikrolunan müsait âmiller meydana çıkar çıkmaz mahkûm şartla salıverilmelidir.

Her halde, mahkûm cezasını tamamen çekmeden önce, normal içtimâî hayata müterakki bir surette dönüşünü temin eden tedbirler alınması temenniye şayandır.

Bu tedbirler, vaziyete göre, müessese dahilinde salıvermeden önce tatbik edilecek hususî bir rejim, yahut müessir bir kontrol altında tecrübe salıvermesi şeklinde olacaktır.

DOKUZUNCU MESELE

Cemiyetin korunması mülâhazaları, ne nisbette adli sicillin kurulmasını ve aleniyetini icap ettirir? Mahkûmun içtimâî hayata tekrar dönmesini kolaylaştırmak bakımından adli sicil ve memnu hakların iadesi müesseseleri nasıl tanzim edilmelidir?

Bu meselenin meşruhatında, suçlunun mazisini hâkimin bilmesi lüzumunun adli sicilli haklı gösterdiğini fakat bir çok memleketlerde idarî makamların hattâ ferdlerin bilhassa bir memuriyete alır veya iş verirken adli sicilden faydalanmak istedikleri ve bu hususun ne dereceye kadar adli sicillin gayesine uyacağı noktasının ehemmiyeti belirtilmiş bulunuyordu. Bu hususta dokuz millî rapor verilmiştir. Bizim de takdim etmiş olduğumuz hususî raporda, Türkiyedeki adli sicil durumu anlatılmış ve bilhassa Adli Sicil Kanunumuzun ancak cezaî takibat dolayısıyla mahkemelere ve savcılara bilgi vermesi kabul etmesi karşısında bazı kanunların icaplarının ne şekilde yerine getirilmesi gerektiği meselesini halleden Adalet Bakanlığının bir formülü¹³⁾ izah edilmiştir. Bu formüle göre adli sicil, mahkûmiyetin bütün tafsilatını vermiyecek, sadece bahis mevzuu olan kanuna, meselâ Memurin Kanununa göre memur alınmasına mâni mahkûmiyeti vardır veya yoktur şeklinde bir cevap verebilecektir.

13) Adalet Bakanlığının bu tamimi 18/5/1945 tarihli ve Adli Sicil 13-48 sayılıdır.

Adli sicilın mahremiyeti ve aleniyeti meselesi, kongrede en fazla alâka çeken ve hararetili münakaşalara yol açan meselelerden biri olmuştur. Şubede cereyan eden müzakerelerden sonra, münakaşaları nazara alıp bir karar tasarısı hazırlamak üzere bir komisyon seçilmiş, ve bu komisyonun hazırladığı tasarı 18 Ağustos tarihinde uzun uzadıya münakaşa edilmiştir. Birinci ve ikinci maddeler ittifakla kabul edilmiş fakat üçüncü maddede ihtilâf baş göstermiştir. Bu madde şu şekilde yazılmıştı :

«3 — Bazı memleketlerin adli sicildeki malûmatın idarî makamlara ve ferdlere ve hattâ alâkalıya vermektен vazgeçememesi halinde, bu bilgi verişte *üzerinden bir zaman geçmiş olan hususların* zikredilmemesi muvafık olur. Bilgi veriş, adli sicilli tutan kimse tarafından tanzim edilmiş bir vesikanın doğrudan doğruya tevdiî şeklinde değil, fakat içtimâî hayatın muhtelif cephelerini bilen insanlardan müteşekkil bir komisyonun mütaleasını aldıktan sonra mahallî veya mntıkavî idarî makamlar tarafından tanzim edilmiş sosyal sertifikaların verilmesi şeklinde olmalıdır. Bu sosyal sertifikalar, adli sicil varakasına ve *şayanı kabul sair malûmata* istinat etmekle beraber, icabı takdirinde, alâkalının yeniden cemiyete katılması zaruretlerini de nazara alacaktır.»

Bu mevzuda Hollanda delegesi van Buuren *şayanı kabul sair malûmata* kelimeleri yerine ve mümkünse *polis sicilli hülâsalarına* kelimelerinin konulmasını teklif etmiş fakat bu teklif reddolunmuştur. Arjantin delegesi Molinario *üzerinden zaman geçmiş olan hususların* kelimeleri yerine *eğer üzerinden belli bir zaman geçmiş ise* kelimelerinin konulmasını ve muvafık olur ile biten cümleden sonra *bu müddet eğer o memlekette ceza zaman aşımı müessesesi kabul edilmiş ise kanunun kabul ettiği zamanaşımı süresi olabilir* kelimelerinin ilâvesini teklif etmiş fakat bu teklif de, müsavat halinde reisin tarafının galebesi yüzünden kabul olunmamıştır. Şimalî İrlanda delegesi O'Neill ise 3, 4, 5 ve 6 ncı maddeler yerine *adli sicil mahrem bir vesikadır. Hiç bir teşkilâta, hiç bir ferde bu sicilden bilgi verilemez* kelimelerinin konulmasını teklif etmiş bu da küçük bir farkla reddolunmuştur. Bundan sonra, üçüncü madde, Umumi Raportörün teklifi gibi kabul olunduğu için, diğer maddeler de münakaşasız ve ittifakla kabul edilmiştir. Fakat, şubede mağlûbiyete uğrayanlar, şanslarını bir kere de Genelkurulda denemek istemişlerdir. 20 Ağustos toplantısında O'Neill mahremiyet hakkındaki teklifini tekrar etmiş lehinde oy verdiğimiz bu teklif ekseriyetle kabul olunmamıştır. Molinario da tadil teklifini cüz'î bir farkla tekrar etmiştir. Bu teklif 45 e karşı 61 oyla kabul olunmuştur. Şubenin kararı bu tadil

ile kabul edildiği ve tadilin nereye yerleştirileceği de kararlaştırılmadığından nihai metni hazırlamak vazifesi kongrenin idare heyetine tevdi edilmiştir. Nihai metin henüz neşrolunmadığı için biz aşağıdaki nihai karar metnini, tadile göre, şahsen tesbit etmiş bulunmaktayız.

1 — *Ceza dâvasının hangi bir safhasında hâkim için lüzumlu olan ve sanığa taallük eden bilgiler arasında, sanığın adli mazisini ilgilendirenlere bilhassa cinayet veya cünha bahis mevzuu olduğu zaman, mutlak bir zaruret vardır. Bunlara, büyük bir mahzur görülmedikçe sanığın kabahatlere müteallik mazisini ilgilendiren bilgilerin de ilâvesi muvafık olur. Bu bilgiler en müessir bir şekilde merkeziyetçiliği kabul eden bir sistem dahilinde bir sicilde tesbit olunmalıdır.*

2 — *Adli sicil¹⁾ kayıtları suretleri duruşmada okunmazlar. Hükümden sonra sicilli tutmakla mükellef makamlara iade olunurlar. Sicil veya suretlerinin mahremiyetini ihlâl edenler cezalandırılırlar.*

3 — *Bazı memleketlerin adli sicildeki malûmatın idari makamlara ve ferdlere ve hattâ bizzat alâkalıya vermekten vazgeçmemeleri halinde, üzerinden belli bir müddet geçmiş olan bilgilerin verilmemesi muvafık olur. Bu müddet, ceza zaman aşımına kabul eden memleketlerde zaman aşımı süresi olabilir. Bilgi veriş, adli sicilli tutan kimse tarafından tanzim edilmiş bir vesikanın doğrudan doğruya tevdi şeklinde değil, fakat içtimai hayatın muhtelif cephelerini bilen insanlardan müteşekkil bir komisyonun mütaleasını aldıktan sonra mahallî veya muntikavî idari makamlar tarafından tanzim edilmiş sosyal sertifikaların verilmesi şeklinde olmalıdır. Bu sosyal sertifika, adli sicil varakasına ve şayanı kabul sair malûmata istinad etmekle beraber, icabı takdirinde, alâkalının cemiyete yeniden katılması zaruretlerini de nazara alacaktır.*

4 — *Manevî bir ıslâha dayanan mahkûmun memnu haklarının iadesi müessesesi, ferdileştirmeğe tevcih etmelidir. Maslahata uygunluğu ve bünyesi yeniden gözden geçirilmelidir.*

14) Kabul olunan fransızca ve ingilizce metinlerin tam tercümesi (Ceza Sicil) dir. İngilizlerin adli sicille (penal register) demelerine bakılarak fransızca metninde de (régistre pénal) tâbiri kullanılmıştır. Genelkurulda bu noktaya işaret eden eden Prof. Günzburg, fransızca metnin, alışılmış ve yerleşmiş bir tâbire göre (casier judiciaire) olarak tashihini istemişse de, bu hususta açıkça bir karar verilmemiştir. Mamafih, biz türkçe tercümesinde, memleketimizde yerleşmiş olan adli sicil tâbirini kullanmakta bir mahzur görmemiş bulunmaktayız.

5 — Adli sicil, bilgi ve sosyal sertifika verme ve memnu hakların iadesi meseleleri kanun koyucu tarafından tanzim edilmelidir.

6 — Adli sicille geçirilecek kayıtların her yerde aynı olması için milletlerarası bir mukavele yapılmalıdır. Bu mukavele adli sicil hülâsalarının vesair bilgilerin mübadelesini tanzim eden hükümlerle tamamlanmalıdır.

Adli sicillin mahrem olduğunu, hiç bir müesseseye, hiç bir ferde bilgi verilemeyeceğini tasrih eden teklifin kabul edilmemiş olmasına kanaatimizce büyük bir ehemmiyet vermemek icap eder. Zira kabul olunan yukarıki metin esas olarak mahremiyeti kabul etmiş, ancak aksini kabulde ısrar eden memleketler için istisnai hükümler koymak lüzumunu duymuştur. Filhakika 3 üncü maddenin bazı memleketlerin adli sicildeki malûmatın idarî makamlara ve ferdlere ve hattâ bizzat alâkahya vermekten vaz geçememeleri halinde kelimelerle başlamasını başka türlü izaha imkân görememekteyiz.

ONUNCU MESELE

Genç suçluların infaz sistemlerinde kaydedilen terakkiler nelerdir? (İslâhevleri, Borstal müesseseleri, mektep-cezaevleri vesaire)

Bu meselenin meşruhatında, Ceza Hukukunun bilhassa genç suçlular sahasında büyük bir hamle yaptığı, onları ananevî nazariyelerden kurtardığı, bunların tretmanlarının psikolojik ve pratik zaruretlerini göz önünde tutan kanunların inkişaf halide olduğu, Ceza Hukuku reformunun 70 küsur sene evvel genç suçluların tretmanı ile başladığı kaydedilmekte. Birleşik Amerikadaki (Reformatory) lerin, İngilteredeki (Borstal Institution) ların, Belçika ve İsveçteki (Prison-école) lerin, İsviçredeki (Maison d'éducation au travail) ların faydalı oldukları ve tekerrüre büyük mikyasta mâni oldukları söylenmekte ve ne derece terakki kaydedildiğinin tesbit zamanı geldiği ilâve olunmaktadır. Verilmiş olan raporlar sayesinde İtalyada, İsveçte, İsviçrede, Belçikada, Danimarkada, Birleşik Amerikada, İngiltere ve İskoçyada bugünkü durum tesbit olunmuştur. Mamafih kongrede bir karara varabilmek pek kolay olmamıştır. Umumi raporu hazırlamış olan İngiliz Borstal müesseseleri müdürü Bradley izahatında bilhassa şu dört noktanın ehemmiyetini belirtmiştir :

- 1) Tasnif işi fevkalâde mühimdir.
- 2) Gençlere mahsus müesseseler küçük olmalıdır. Müessese büyükse tâli taksimler yapılmalıdır.
- 3) Reformun esaslı unsurunu personel meselesi teşkil eder.
- 4) İnfazsonrası faaliyet de tretmanın mütemmim cüzünü teşkil etmelidir.

Bu noktalar hakkında ittifak etmekle beraber, bir çok hatipler milli raporlardan bazılarının hiç de teşvik edici mahiyette olmadıklarına işaret etmişler ve gençlere mahsus müesseselerdeki tretmanın neticelerinin ilmi bir şekilde etüd edilmesi lüzumunu belirtmişlerdir. Karar hususunda müteaddid teklifler ileri sürüldüğünden, Umumî Raportörün bunları nazara alan yeni bir teklif yapması kararlaştırılmış ve Bradley'in hazırladığı metin ittifakla kabul edilmiştir. Genelkurulda aynen ve münakaşasız kabul edilmiş olan bu kararın metni şudur :

Kongre genç suçluların infaz tretmanında terakkiler görüldüğünü kaydetmiş, terakkiler yavaş da olsa, yeniden terbiye (rééducation) nun tenkil ve tecziye yerini tuttuğunu müşahede eylemiştir. Kongre, gençlerin suçluluğunun sebeplerinin, tasnif ve tretman metodlarının ve neticelerinin ilmi etüdlерinin daha derin bir şekilde devam etmesi lüzumuna kanidir. Bilgilerimizin bugünkü durumu muvacehesinde, kongre kat'i bir hükümde bulunmaktan içtinab eder. Kongre, sosyologların, antropologların, psikologların ve psikiyatrların tatbikat sayesinde ehemmiyetli tecrübeler edinmiş olanlarla işbirliği yaparak çalışmalarını ve bu suretle meselenin halline yardım etmelerini takdir ile karşılar.

Kongre, mütecanis gruplar halinde tasnifin, küçük müesseselerin, infazsonrası mahir bir faaliyetin ve bilhassa terbiye ve islâh faaliyetine başarabilecek vasıfta kadın ve erkeklerin istihdamının çok zarurî olduğunu belirtir.

ON BİRİNCİ MESELE

Manen ve maddeten terkedilmiş çocukların korunması adli makamlara mı, yoksa adli olmayan makamlara mı bırakılmalıdır? Çocukları ve gençleri muhakeme etmek üzere kurulmuş olan mahkemeler muhafaza olunmalıdır?

Bilindiği gibi 1948 Ağustosunda Londrada toplanmış olan Akıl Hıfzıssıhhası Kongresinde, bilhassa Paris Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi

Profesörü Dr. Heuyer'in tesirile, çocuklar hakkındaki adli teşkilâtın adli olmayan makamlara yerini terkeylemesi temennisi izhar edilmişti. Bu meseleyi kongre gündemine korken, Ceza ve Ceza İnfazı Milletlerarası Komisyonu şu meşruhatı vermiştir :

«Gerek çocuk mahkemelerinin, gerek muhtelif terbiyevî ve içtimai müesseselerin müşterek noktaları olduğu gibi farklı cihetleri de mevcuttur. Çocuk mahkemelerinin kullandıkları vasıtalar cezaî olmayıp büyük ölçüde terbiyevîdir. Bu itibarla adli olmayan bir makamın bu hususta daha muvaffak olup olmayacağı, maddeten ve mânen metrûk çocukların ihtiyaçlarına daha iyi cevap verip veremeyeceği suali ortaya çıkmaktadır. Bu takdirde çocuk suçluların tretmanında klâsik cezaî mefhumlar tamamen kalkmış olacak ve Ceza Kanununu ihlâl eden küçük ile sair herhangi bir sebeple terbiye ve himaye tedbirine muhtaç bir küçük arasında fark kalmıyacaktır. Eğer çocuk suçlular hakkında müeyyideler tamamen idarî mahiyet alacaksa, bu müeyyidelerin Ceza Kanunlarında kalıp kalmıyacağı meselesi de ortaya çıkacaktır. Buna mukabil, suçlu çocuklar hakkında tatbik olunan muhakeme usulünün adli mahiyeti ferdi hürriyet, müdafaa vesair bakımlardan teminat arz etmektedir. Filhakika mahkemenin müdahalesi için Ceza Kanununda gösterilen bir suçun işlenmesi lâzımdır. Halbuki idarî makamın müdahalesi sebepleri daha çok fazladır ve daha az sarihtir. Bu itibarla muhtelif memleketlerde her iki sistemin tatbikinden doğan neticeleri tanımak faydalı olacaktır.»

Bu nazik meselenin umumî raportörlüğü ile Neuchatel Üniversitesi Ceza Hukuku Profesörü François Clerc tanzif edilmişti. 12 millî rapor sayesinde Avusturya, Belçika, Danimarka, Birleşik Amerika, Fransa, İtalya, Norveç, Hollanda, Portekiz, İngiltere, İsveç ve İsviçrenin mevzuatı ve bunların tatbikinden doğan neticeler öğrenilmiş bulunmaktadır.

Dördüncü şubenin 15 Ağustos tarihli toplantısında Prof. Clerc umumî raporunu hülâsa etmiş ve Prof. Heuyer'in hayran kaldığı İskandinavya sisteminin, İsveç, Norveç ve Danimarka millî raporlarından da anlaşılacağı üzere, ananevî sistemden pek de farklı olmadığını söylemiştir. Umumî Raportör, Londra Akıl Hıfzassıhhası Kongresinin verdiği kararı tenkid ederek, münakaşaların dört madde halinde belirttiği prensipler üzerinde yapılmasını teklif eylemiştir.

Aynı gün öğleden sonraki toplantıda hatipler, çocuk suçluların beşerî haklarının teminatı ile psikolog, psişiyatr, sosyolog vesaire gibi insan faaliyetleri mütehassıslarının çocuk suçluluğunun sebepleriyle mücadele yani terbiye ve ıslâh sahasındaki mesailerini telif etmek imkânlarını münakaşa etmişlerdir. Umumî Raportör, münakaşalar neticesine göre hazırladığı karar tasarısını 16 Ağustos toplantısında arzetmiş

ve bu tasarı 18 Ağustos toplantısında müzakere ve münakaşa edilmiştir. Bazı tadil teklifleri yapılmış, mukabil bir tasarı ileri sürülmüştür. Nihayet Birleşik Amerika delegesi Peter Lejins'in birinci madde hakkındaki teklifi ittifakla kabul edilmiştir. Müteakip maddeler hakkındaki tadil teklifleri reddedilerek Umumi Raportörün tasarısı kabul edilmiştir. Şubenin verdiği ve Genelkurulun 19 Ağustos toplantısında aynen ve ittifakla kabul ettiği kararın metni şudur :

1948 yılında Londrada toplanan Akıl Hıfzıssıhhası Kongresi tarafından ishah edilmiş olan ve çocuk mahkemeleri sisteminin terki ile onlar yerine İskandinav memleketlerinde mevcut gençliği koruma meclislerine müsabih idarî uzuvlar sisteminin kabulü lehindeki bir temenniye tetkike memur olan Ceza ve Ceza İnfazı Milletlerarası Onikinci Kongresine göre :

1 — *Küçük suçluları muhakeme etmeye üzere adli veya idari sistemlerden birinin tercih edilmesi hususunda şimdilik bir sebep yoktur. Zaten böyle bir tercih, kendi ananeleri dahilinde olmak üzere her memleketin dahilî mevzuatına terettüp etmektedir.*

2 — *Bir Devlet dahilinde kabul edilmiş olan sistem ne olursa olsun, aşağıdaki prensiplerin nazara alınması lâzımdır :*

a) *Genç suçluların muhakemesi; hukulî, içtimai, tıbbî ve terbiyevî meselelerde mütehassıs kimselerden mürekkep bir makama tevdi edilmelidir. Eğer bu mümkün değilse, bu işle tavzif edilen makam hüküm vermeden önce, tıbbî ve terbiyevî sahada mütehassıs kimselerin mütaalealarını almalıdır.*

b) *İster esasa, ister usule taallük etsin, genç suçlulara tatbik olunacak hukuk kaideleri için, büyükler hakkındaki kaideler örnek tutulmamalı, genç suçlunun ihtiyaçları, şahsiyeti, itimâî hayata uyuşunu güçleştirmemek zaruretleri göz önünde tutulmak suretile hususî hükümler sevkedilmelidir.*

c) *Genç suçlulara mahsus hukuk kaideleri, çocuk üzerindeki terbiye haklarının tarafsız bir şekilde nazara alınacağını, ana babalara temin etmeli, ferdi hürriyetine karşı keyfi surette vaki olacak tecavüzlere karşı da küçüğü himaye eylemelidir.*

3 — *Bir küçük suçlu hakkında emrolunan tretmanın seçimi ve idaresi bakımından adli kuvvet ile idare arasındaki iş bölümü meselesi, Ceza ve Ceza İnfazı Milletlerarası Komisyonunca yapılması gereken*

hususî bir tetkikin mevzuunu teşkil etmelidir. Zira kongre, idarî ve adlî makamlar arasındaki koordinasyon meselesini halledebilecek bir teklif yapmağa yetecek kâfi malûmata sahip bulunmamaktadır.

4 — *Mânen ve maddeten metrûk çocukların, genç suçluları muhakeme etmekle vazifelendirilmiş makamlara tevdi edilmesi lâzım gelip gelmediği meselesi hususunda da aynı temenni izhar olunmalıdır.*

Görülüyorki kongre, çocuk mahkemelerinin lüzumu hakkında açık bir karar vermemekle beraber, Londra Akıl Hıfzıssıhhası Kongresinde izhar edilmiş olan çocuk mahkemeleri sisteminin terki temennisine de iştirak etmemiş, lehde veya aleyhde kat'î bir karar almanın henüz zamanı olmadığını söyleyerek beklemeği tercih etmiştir.

ON İKİNCİ MESELE

Genç suçluların tretmanında yapılan bazı tecrübeler, büyük suçluların tretmanlarına da teşmil edilmelimidir?

Dördüncü şubenin bu sonuncu meselesi, kongreyi tertip eden Milletlerarası Komisyonca şöyle şerh edilmişti : «Bir çok memleketlerde kanun koyucular, suçlunun sadece ceza çekmesini değil fakat ve bilhassa karakterini kuvvetlendiren müsbet bir tesir altında kalmasını açıkça kabul etmişlerdir. Suçluluğun ekser ahvalde biyolojik, psikolojik ve sosyal âmillerle inhiraf etmiş bir inkişafın neticesi olduğu kabul edildiğine göre, modern ceza hukuku reformunun başlıca gayesi, mahkûm üzerinde terapötik bir tesir yapmak olmalıdır. Bu bakımdan genç suçluların tretmanında oldukça geniş bir sahada tatbik olunan tecrübeler, büyük suçluların tretmanı ve cemiyete iadesi bakımından da büyük bir ehemmiyet arzederler. Meselâ, gençler hakkındaki muhakeme usullerinde, temyiz kudreti mefhumu artık kat'î bir rol oynayamaz olmuş, uygun tretman meselesi ise ilk plâna geçmiştir. Şahsileştirme hususunda da, müteaddid memleketlerin mevzuatı, gençlerin tretmanını her hâdisenin gösterdiği ihtiyaçlara göre değıştirmek imkânını, bu imkânı büyükler hakkında tanınmamış olduğu halde, kabul etmiştir.»

Umumî Raportör seçilmiş olan Genova Üniversitesi Ceza Hukuku Profesörü Giuliano Vassalli oldukça uzun olan raporunu 16 Ağustos tarihli toplantısında arzetmiş, başlıyan münakaşalar 18 Ağustosta da devam etmiş, neticede Umumî Raportör Prof. Vassalli, Belçikalı Prof. Günzburg, İngiliz Bradley ve Birleşik Amerikalı Prof. Lejins'den mürekkep bir komisyonun hazırladığı metin, ufak tefek tadillerle kabul

edilmiştir. Bu karar, Genelkurulun 19 Ağustos tarihli toplantısında üç muhalife karşı aynen kabul olunmuştur. Muhaliflerden biri Padova Üniversitesi Ceza Hukuku Profesörü Bettiol'dur. Bu zat, küçüklere mahsus ceza hukukundaki ıslâh (correction) fikrini büyüklere mahsus ceza hukukuna nakletmek isteyen meslekdaşı ve yurddaşı Vassali'nin fikrine iştirak etmediğini açıkça beyan etmiştir. Verilen kararın metni şudur :

Kongre, gerek büyüklerin ve gerek gençlerin suçluluğu ile mücadele sahasında tedricî bir tekâmül müşahede etmektedir. Bu tekâmül suçlulukla mücadelede cezaî tretman yerine ıslâhî bir tretmanın geçmesi şeklinde tecelli etmektedir.

Muhtelif sebeplerle, gençlerin tretmanı sahasında bu bakımdan daha esash terakkiler kaydedilmiştir. Bunun içindir ki büyüklerin suçluluğu ile mücadelede ileride tatbik olunmak üzere direktifler ve telkinler aranırken, gençlerin tretmanındaki metotlardan ilham alınması tavsiye olunur.

Kongre, bir çok memleketlerde yalnız çocuklara tanınmış olan terbiye ve imkânlardan bir çok büyüklerin de istifade edebileceğine kanidir. Bir delikanlının veya bir genç kızın kanun nazarında büyük olması, onun her türlü talim, terbiye ve ıslâh ihtimallerinden mahrum bir hapis şekline mahkûm edilmesine sebep olmamalıdır.

Kongre, genç suçular sahasında şahsiyet dosyaları teşkili, nezaret altında serbestî (the prolation), söz üzerine serbestî (the parole) ve adli af hususunda edinilmiş tecrübelerin büyüklerin suçluluğu sahasında da keza tatbik edilmeleri gerektiği mütaleasındadır.

Nurullah Kunter